

Načini gledanja tudi v slovenščini

Petja Grafenauer, 13. 1. 2009

©Sunčan Patrick Stone

Zavod za afirmacijo in razvoj umetnosti plesa Emanat slovensko kulturno-umetnostno produkcijo bogati le dobri dve leti. V polju založniške dejavnosti pa vendar že zapolnjuje luknje prevodne literature, ne le s področja sodobnega plesa – tu ponujajo brano »Anatomijo gibanja« in Frankov »Plesati modernizem« - ampak tudi v polju vizualnega; in to prelomno. Pravkar so na police knjigarn poslali prevod kanonskega dela umetnostne vede »Načine gledanja« **Johna Bergerja**.

Knjiga, ki sta jo BBC in Penguin books izdala že davnega leta 1972, še vedno velja za temeljno delo, ki je spremenilo pogled na zgodovino umetnosti. Ob njem so bile vzgojene množice študentov umetnostnih ved, izvzemši tiste na ljubljanski Filozofski fakulteti. Berger je, najprej z nadaljevanko na BBC, zatem pa še s knjigo, v kateri se pripoved tke enakovredno z besedo in podobo, dokončno razbil idejo o gledanju umetnosti na način »ki ustreza, hegemonističnim interesom vladajočega razreda ali dominantne kulture«, kakor je v uvodni besedi zapisala **Eda Čufer**. Pod korektni prevod se je podpisala **Katja Grabnar**, knjigo pa je s povedno naslovnico ob bok drugim izdajam Emanata postavil **Mauricio Ferlin**.

Prvi del nanizanke, in posledično tudi prvo poglavje knjige, ki skrbno reproducira ključne elemente serije, v veliki meri sloni na kulturnem eseju »Umetnina v času, ko jo je mogoče tehnično reproducirati« **Walterja Benjamina**. Na temeljih misli filozofa Berger zastavi ideje, ki jih razgradi v naslednjih poglavjih.

V knjigi najprej očrni klasičnega umetnostnega zgodovinarja, ki z mitizacijo umetnin ohranja nepravo religioznost umetniških del. Umetnine so z možnostjo reprodukcije v veliki meri izgubile auro svoje enkratnosti, saj so od uveljavitve fotografije ob njih v svojih domovih lahko uživali vsi, ne zgolj tisti, ki so si lahko privoščili popotovanje v Louvre ali kakšen drug hram umetnosti. Posebno vrednost

umetnine, njeno auro, tako danes ohranja zgolj še njena fizična edinstvenost. Slika je postala relikvija katere vrednost se včasih meri v milijonih ameriških dolarjev. Poleg tega je podoba postala informacija, katere lastnik ji z uporabo lahko spreminja pomen. Pomembno je torej, kdo rokuje s podobo in v kakšne zgodbe jo vstavlja.

V naslednjih poglavjih knjige se Berger loti nekaterih temeljnih podob zahodne družbe. S primeri nam pokaže, kako je večina upodobitev (ženskih) golih teles v umetnosti in svetu oglaševanja uporabljena zato, da strežejo želji oblastnika, navadno bogatega belega moškega. Na jasn način razloži, kako ženska v zahodni družbi deluje kot objekt, kako je že od malega naučena, da je gledana in se gleda z moškimi očmi. Berger nas poduči tudi, da v zgodovini likovne umetnosti obstaja velikanska množica slik, ki so bile naslikane zato, da bi njihov lastnik pridobil podobo tistega, kar poseduje. Zadnji del knjige razgradi strategijo delovanja oglaševanja in razkrije tudi, da ključni elementi reklamnih podob izhajajo iz tradicije slikarstva. Med temi poglavji se razpirajo še tri, ki bralca nagovarjajo izključno prek sestavljanke podob.

Podobno strategijo združevanja podob in besed je slikar, kritik, pisatelj in »marksistični intelektualec stare šole« John Berger zastavil že leta 1967, ko je v sodelovanju s švicarskim fotografom **Jeanom Mohrom** nastal roman *A Fortunate Man*. Tudi ta zgodbo pripoveduje izmenično, s stavki in fotografijami. Leta 1972 je Berger, ki je kariero začel kot slikar in kasneje - po vzpostavitvi odnosov z angleško komunistično partijo - tudi kot govorec na političnih shodih ter pisec za levi tednik *Tribune*, za roman *G* prejel Bookerjevo nagrado. Povzročil je škandal, javno obsodil sponzorje nagrade in polovico prejetega denarja v vrednosti 5.000 funtov doniral afriško-ameriškem radikalnemu gibanju *Black Panther*, drugo polovico pa študiju migrantskih delavcev. Že njegov prvi roman, leta 1958 objavljeni »*A Painter of Our Time*« - ta je opisoval zgodbo v Londonu živečega madžarskega slikarja, ki se ob sovjetski intervenciji leta 1956 vrne v Budimpešto - je bil zaradi pritiskov CIA umaknjen iz obtoka.

Od leta 1974 John Berger prebiva v kmečki skupnosti v Haute Savoie v francoskih Alpah in od tod glasno kritizira globalizacijo, imperialno politiko ZDA, vodi kulturne bojkote proti Izraelu in redno potuje v Palestino. V letu 2008 je bil njegov roman »*From A to X*« spet na razširjeni listi Bookerjevih nagrajencev, nagrade pa žal ni prejel, tako da tokrat škandala ni bilo.

Berger je tudi danes obvezno branje, »Načini gledanja« pa eno kulturnih del o sodobni vizualni kulturi, ki jih morate prebrati! A premislite, saj Berger poglavje o reklamiranju zaključuje takole: *»Kapitalizem se ohranja tako, da prisili večino, ki jo izkorišča, da definira svoje interese kolikor je le mogoče ozko. Nekdaj se je to dosegalo z velikim pomanjkanjem. V razvitih državah se to danes dosega z vsiljevanjem lažnih meril, kaj je zaželeno in kaj ni.«*